

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Martini Chemnitii, Doctoris Theologi celeberrimi, Harmonia Quatuor Evangelistarum

Quam ab Eodem feliciter inchoatam ... D. Polycarpus Lyserus, et D.
Johannes Gerhardus, ... Is quidem continuavit, Hic perfecit ; Opus
Eruditionis Stupendæ, Orthodoxorum consensu approbatum, idemque tot
Eruditorum desideriis adhuc expetitur

**Chemnitz, Martin
Leyser, Polycarp
Gerhard, Johann**

Hamburgi, MDCCIII

VD18 90617681

Caput CXXXII. Petrus Suo Et Collegarum Nomine Inquirat De
Compensatione, Qvod Propter Christum Omnia Deseruissent. Dominus
Respondet, Et Addit Parabolam De Conductis Operariis In Vineam. Matth.
19. ...

urn:nbn:de:gbv:45:1-18203

multis in locis vidimus, spe consequendi regni terreni, in quo profecto opes & facultates amplas, atque spolia optima à gentibus reportare velent. Postquam ergo nunc sentiunt, per hunc opulentum adolescentem, qui propter Christum opes suas deserere nolebat, omnes eos moneri, qui ejusdem essent ingenii, jam dolet ipsis non tam aliorum perditio, quos fiduciam in opibus collocare videbant, quam propria sua conditio; quas ampla illa spe de possidendis mundi opibus, turpiter excidisse metuebant. In eo tamen; quod ipsi pauperes dolent de perditione divitum, redarguunt modernos ordines Mendicantium in re Pontificios. Qui, quoniam sua ex inconsiderato voto deseruerunt, & in claustra se abdiderunt, magnifice de sua egestate gloriantur, divitiis suam fortunam invident, eos superciliose damnant, se vero per paupertatem suam voluntariam cœlum mereri sibi persuadent. Inepti homines, qui non possunt intelligere aliud esse, habere divitias, & aliud *considerare in divitiis*. Neque semper sequitur ab opum cupiditate alienos esse eos, qui vel turpiter eas prodègerunt, vel inani superstitione persuasi reliquerunt. Et quemadmodum modo diximus, divitias ex benedictione Dei datas, si recte administrantur, neminem damnare, ita hic quoque dicere cogimur, paupertatem per se neminem salvare. Neque enim ulla paupertas habet salutis meritum, excepta ea, de qua Paulus scribit 2. Cor. 8. v. 9. Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives: ut illius inopia vos divites essetis. Si quis tamen ex Dei voluntate & dispensatione pauper sit, & egenus, is non desperet, sed pietati studeat, precibus vacet, & fiduciam suam in Domino collocet, qui ipsi in difficultatibus constituto, paterna sua ope succurrere potest.

Postremo Dominus Jesus, qui nunquam suis, neque consternatis, neque pavefactis deest, ut conceptam animi tristitiam in discipulis mitigaret, benigne *cas intuitus est*, ut sic mansueti suo oculo turbationem mentis eorum sedaret, & simul etiam verbis consolatione plenius, quibus divinam virtutem ipsis considerandam proposuit, eos ad confidentiam exhortatus est. Dixit enim: *Apud homines hoc impossibile est, sed non apud Deum.* O-

omnia autem que impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Duo complectitur hæc responsio membra. Primum concedit *apud homines impossibile esse*, ut non tantum dives, sed in genere quisquam hominum salvus fiat. Ea enim nunc est, post tristem primorum parentum lapsum, omnium hominum conditio, ut natura omnes terrenis addicti, cœlestia negligant, nisi divina regeneratione animi ipsorum mutantur, ut terrena despiciendo, cœlestia suspicere incipiant. Quapropter omnino humana virtute nemo salvatur, sed divina requiritur gratia, qua id, quod antea erat impossibile, ipsis benignitate reddatur facile. Ubi probe notandum, quod Christus discipulos de salute tam sua, quam aliorum consternatos, non remittit ad naturæ suæ vires, aut liberi arbitrii sui fiduciam, quibus impossibile esse testatur, ut homo salvetur: sed simpliciter ad gratiam Dei. Quo ipso concidit officina Papæ, & sumptuosa illa meritorum, tam propriorum, quam alienorum, suppellex, quam multi magno are coemere. Hæc enim quicquam ad salutis promotionem facere Christus hic negat, dum affirmat: *apud homines hoc impossibile esse.* 2. Sed alterum responsionis membrum, qua ratione tam divites, quam pauperes facile salvari possint. *Apud Deum omnia sunt possibilia.* Hic enim per Spiritus sui gratiam corda hominum regenerat, & in iis operatur, quæ alias ipsis essent impossibilia. Sic divitum multorum corda mutat, ut illa divina virtute à temporalium rerum amore & cupiditate abstracta, tanquam cœlestia desiderent. Efficet etiam, ut alacres vel abjiciant & deserant, quæ possident, vel, quasi non possiderent, sint affecti, parati non tantum illa, sed etiam ipsam vitam impendere, si Dei gloria, & religionis negotium id postulant. Hoc in Apostolis præstitum esse videmus, qui post acceptum Spiritum sanctum, cum consternatione hæc de rebus temporalibus earundem desiderium omne abjecerunt, contenti eo, si per Dei gratiam cœleste Christi regnum in hoc mundo propagare possent. Omnes eodem modo affecti, quo Apostolus Paulus Phil. 4. v. 11. de se scribit: Ego didici, in quibus sum, contentus esse. Scio & humiliari, scio & abundare (ubique, & in omnibus institutus sum) & satiari & esurire, & abundare; & penuriam pati, omnia possum in eo, qui me confortat.

CAPUT CXXXII.

PETRUS SUO ET COLLEGARUM NOMINE INQUIRIT DE COMPENSATIONE, QUOD PROPTER CHRISTUM OMNIA DESERUISSENT. DOMINUS RESPONDET, ET ADDIT PARABOLAM DE CONDUCTIS OPERARIIS IN VINEAM. MATTH. 19. v. 27. & 20. v. 1. MARC. 10. v. 28. & LUC. 18. v. 28.

RATIO ORDINIS.

Hæc ad antecedentia non interrupto ordine sequi non tantum unanimis trium Evangelistarum consensus ostendit: sed etiam particula *tunc*, quam Matthæus ponit, evincit. Et quidem sic arte coherent, ut multi hanc histo-

Harm. Tom. I.

riam cum priore in unum caput jungant. Verum, quia dubium non est, hanc fuisse peculiarem & privatam cum Apostolis actionem, cui postea parabola aptissime subjungitur, ideo eandem peculiari capite etiam explicabimus.

Zzzzz

PETRUS

PETRUS CUPIT NOSSE PRÆMIUM APOSTOLATUS.

MATTH. 19.

- 27. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· ἰδὲ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησαμέν σοι, τί ἀρα ἔσται ἡμῖν;
- 28. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅτι ἀνακαθίσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ, καθίστατε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρινόντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.
- 29. Καὶ πᾶς ὃς ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατοντάπλασιον αὐτὸν λήσεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.
- 30. Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

MARCI 10.

- 28. Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδὲ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησαμέν σοι.
- 29. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἔδειξεν ὅτι ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου.
- 30. Ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατοντάπλασιον νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.
- 31. Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

LUC. 18.

- 28. Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· ἰδὲ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμέν σοι.
- 29. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔδειξεν ὅτι ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἐνεκεν τοῦ βασιλείας τοῦ Θεοῦ.
- 30. Ὅς ἐὰν μὴ δευράβῃ πολλὰ πλάσιον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

Harmonia hujus Historie.

b καὶ α τότε ἀποκριθεὶς b ἤρξατο l ὁ Πέτρος b λέγειν
 καὶ a εἶπεν e αὐτῷ. l ἰδὲ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμέν σοι, a τί ἀρα ἔσται ἡμῖν; b ἀποκριθεὶς l δὲ e ὁ Ἰησοῦς l εἶπεν e αὐτοῖς· a ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅτι ἀνακαθίσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ, καθίστατε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρινόντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. καὶ πᾶς ὃς ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατοντάπλασιον αὐτὸν λήσεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. h ἀμὲν λέγω ὑμῖν· c ὅτι h ἔδειξεν ὅτι ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, b ἢ ἀδελφάς, h ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, b ἢ ἀγροὺς, h ἐνεκεν b ἐμοῦ καὶ c τοῦ εὐαγγελίου, c καὶ τῆ βασιλείας τοῦ Θεοῦ h ὅς b ἢ h μὴ δευράβῃ c πολλὰ πλάσιον b νῦν ἐν τῷ καιρῷ

b Et a tunc respondens b cepit l Petrus b dicere, e a dixit e ei : l Ecce nos reliquimus omnia, e secuti sumus te, a quid ergo erit vobis? b Respondens l autem e Jesus l dixit e eis : a Amen dico vobis, quod vos, qui secuti me estis, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis e vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, e vita eterna sortietur hereditatem. Amen dico vobis, c quod h nemo est, qui reliquit domum, aut fratres, b aut sorores, h aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, b aut agros, mea causa, aut Evangelii, c e propter regnum Dei, h quin recipiat e multo plura, b nunc

καρπὸν τέτατον, ἢ οὐκίαν, καὶ ἀδελφῶν, καὶ ἀδελφῶν, καὶ μητέ-
ρα, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς καὶ ἀγροὺς, ἢ ἐν τῷ αἰῶνι τῶ ἐρ-
χόμενον ζωὴν αἰώνιον. c. πλὰ δ' ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι,
καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

h in tempore hoc, h domus, & fratres, & sorores, & ma-
eres, & liberos, & agros cum persecutionibus, h ac in secu-
lo venturo vitam aeternam. c. Multi autem primi erunt
novissimi, & novissimi primi.

Periocha hujus Colloquii Petri cum Christo.

Petrus nondum potest conquirere in hoc ne-
gotio, ipse cum suis collegis Christum securus
est, non ea intentione, quod perpetuo pauper
esse velit, sed hac spe, quod amplissimam com-
pensationem à Christo accepturi sint, quam certe
in externis opibus & facultatibus hujus mundi
consistere statuerunt. Præter spem itaque ipsis ac-
cidit, quod de periculosa divitum conditione, &
quod ipsis fere spes omnis vitæ æternæ præciditur,
nuper audiverunt. Movet ergo Christo hanc qua-
estionem: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*
Quid ergo erit nobis? Magnificus sane sermo: sed
eo ipso Petrus exprimit cum sui ingenii, tum toti-
us humani generis sollicitudinem, quomodo ni-
hil boni sine mercede vel sine præmiis vult agere.
Nam præter cætera infinita discrimina inter De-
um & homines, etiam hoc non est postremum,
quod quæcunque Deus bona facit, illa facit nulla
necessitate, nulla sua utilitate: sed ex mera boni-
tate. Nos vero homines vix quicquam boni agi-
mus, nisi aut necessitate coacti, aut utilitate per-
specta; quæ si absint, languet nostra actio. Ideo De-
us Opt. Max. hanc ingenii humani labem perspici-
ens, & tamen omnes homines salvos fieri cupiens,
1. Tim. 2. 4. amplissima præmia, quibus pietatem
remunerare velit, in verbo suo proponit. Hinc Da-
vid Ps. 119, 12. Judicia Domini vera, in custodiendis
illis retributio multa. Esa. 45, 19. Non dixi femini
Jacob, frustra quærite me. Et Paulus 1. Cor. 15. v.
ult. Stabiles & immobiles estote: abundantes in
omni opere Domini semper, scientes quod labor
vester non est inanis in Domino. Idem 1. Tim. 4, 8.
Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens
vitæ, quæ nunc est, & futura. Neque enim Deus
remunerationem semper rejicit in alteram vitam,
quia est ille Dominus, cujus merces est cum eo.
Esa. 40. v. 10. licet eam fere differat, quam moram
humanum ingenium quoque ægre fert. Idem hic
Petro accidit, ideo Christus dicit: Nos Apostoli,
relictis omnibus ad tuam vocationem te secuti su-
mus, spe illa bona freti, nos remunerationem am-
plissimam consecutores, quæ jacturam illam
omnem refarciat. Nunc, quoniam audimus, divi-
tum adeo periculosam esse conditionem, scire
equidem velim, quid nobis amplius sit sperandū?

Concurrunt hic aliquot gravia vitia in Aposto-
lis, quæ in tantis sanctis (quales jam tum esse vole-
bant) sunt intolerabilia. 1. valde ambitiose jactant,
quid propter Christum fecerint: *nos reliquimus
omnia, & secuti sumus te.* Quæso autem, mi Petre,
dicas nobis, quæ & quanta reliqueris propter
Christum cum tuis sociis, casas piscatorias, vel ru-
guriola potius, scaphas aliquot, retia, hamos, re-
mos, contos, & alia quædam paupertatis instru-
menta, quibus per durum manuum laborem du-
riter & parce victitastis. Adhuc, qualiter & quate-
nus hæc omnia reliquistis? Eatenus, ut domi ta-
men eadem omnia retineatis. Usum reliquistis,
sed possessionem retinivistis. Nam post Christi

resurrectionem, Joh. 21. v. 3. ad eorundem usum
rediistis: Non ergo de tam magna desertione adeo
magnifice gloriari debuissetis. Considerate po-
tius, quid vobis ex Christi comitatu accesserit. Si-
ne labore, sine molestia victum & necessaria
omnia habuistis, ut Luc. 22. v. 36. ipsi fateri cogi-
mini, nihil unquam vobis defuisse, dum Christum
secuti estis. 2. Magna hic elucet ingratitude, quod
beneficia Christi, quæ opes & divitias mundi lon-
ge superant, non digne æstimarunt. Christus enim
sua doctrina conscientias ipsorum liberas reddidit
à servitute traditionum Pharisæarum, eosque ad-
duxit ad libertatem filiorum Dei. Jam ergo plus
receperunt, quam reliquerant. 3. Adhuc tertium
vitium, quod de præmio quærunt, antequam ad
metam pervenerunt: imo cum adhuc incerti es-
sent, an unquam ad metam perventuri essent. Ve-
re piorum est, non de præmio; sed de suo officio
sollicitos esse. De præmio certi esse possunt, quo
Deus justissimus nunquam ipsos privabit. De of-
ficio autem suo solliciti sint, consideratione suæ in-
firmitatis & corruptionis naturalis, ne illud negli-
gant atque sic præmio sperato excidant. 4. Quar-
tum vitium simul produnt, quod adhuc animi
ipsorum titillantur spe regni terreni, unde etiam
spiritus superbiæ ipsis crescunt, ut Christo magi-
stro suo talia proponere audent. Ex his quisque et-
iam sui ingenii vitiositatem agnoscat, ne sibi quic-
quam de perfectione sua imaginetur. Videmus
enim quam facile etiam sanctissimis tales cogita-
tiones quasi furtim surrepere possint, quibus se
coram Deo plane contaminatos esse ostendunt.
Apostoli ante triennium à Christo electi fuerunt,
ut essent sal terræ, & lux mundi: perseveraverunt
etiam apud Christum multis aliis deficientibus: &
tamen hic adeo turpiter se dant. Quapropter, qui
existimat se stare, videat ne cadat. 1. Cor. 10. v. 12.

II. Christus, licet Apostoli acrem correptionem
meriti essent, amice tamen & blande eis re-
spondet, & turbatos animos amplissimis promi-
sionibus erigit. Calamum enim quassatum non
conterit, & linum fumigans non extinguit. Esa.
42. v. 3. Et est fidelis ille Pontifex, qui infirmita-
tes nostras non tantum agnoscit, iisque compati-
tur; sed etiam ipsis medetur. Hebr. 4. v. 15. Be-
ne itaque & nos speremus, qui nostras interdum
infirmitates sentimus & deploramus. Promissio-
nes autem proponit duas. Unam, pro Apostolis pe-
culiarem & singularem. 2. Alteram, quæ ipsis cum
omnibus piis & credentibus est communis. Qui-
bus subjicit suam admonitionem, ne, qui bene
cœperunt, efferantur, sed ad finem usque in labo-
re & humilitate perseverare studeant.

De Apostolis in specie dicit, gravi cum asseve-
ratione: *Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis
me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in
sede majestatis sue, sedebitis & vos super sedes duode-
cim, judicantes duodecim tribus Israel.* 1. De bonorum
desertione nihil repetit. Neque enim operæ
pretium

pretium erat, de tam tenuibus rebus multum verborum facere, & ipsi jam semel atque iterum ex Magistro audierant: si quis non renuerit omnibus, quæ possideat, eum non posse esse ipsius discipulum. 2. Sed dicit: *Vos, qui secuti estis me*. Bonorum desertio parum facit ad regnum Dei nisi accedat sequela Christi. Est autem hæc duplex: una corporalis, qua Apostoli tanquam individui comites Christum secuti sunt, altera Spiritualis, qua ipsum secuti sunt, addiscetes ipsius doctrinam, ex qua non tantum vitam æternam, & mores ad ipsius imitationem instituerunt; sed etiam viam, qua Christum ad vitam æternam sequerentur, ingressi sunt. 3. Addit, *in regeneratione*. Hæc verba D. Hilarius, & alii quidam referunt ad præcedens verbum, *secuti estis*, ut Christus loquatur de primo suo adventu, quo opus redemptionis humani generis inchoavit, & per baptismum ex deperditis Adami filiis, cum ipsos, tum alios in Dei filios regeneravit, ut olim æterna & cœlesti vita frui queant. Alii vero referunt ad sequens verbum *sedebitis*; ut loquatur de secundo suo adventu, ubi in novissimo die, qui à Petro Act. 3. v. 21. dicitur dies restitutionis omnium, & mortui resurgent omnes, & superstites in momento immutabuntur. Is dies hic vocatur à Christo *regeneratio*, eo quod in resurrectione regeneratio nostra, quæ in baptismo inchoata, & ubi anima ab omnibus fordibus peccatorum abluta est, plene perficietur, ita ut etiam corpora nostra incorruptibilitatem & immortalitatem induant, atque conformia fiant glorioso corpori Christi. Phil. 3. ult. Potest autem uterque sensus commode conjungi, quia Christus dicere vult: non vos pœniteat iacturæ, quam passi videmini, eo quod me veræ *regenerationis* autorem & doctorem, relictis aliquibus vestris reculis, præ aliis secuti estis. Non deerit vobis vestrum præmium, quod in magno illo *regenerationis* & restitutionis omnium die universo mundo patefaciam. Nam 4. *quando* Ego, qui nunc nihil, quam *Filius hominis*, imo omnium hominum abjectissimus videor, in nubibus cœli cum sanctis meis angelis venero, & sedero *in sede majestatis meæ* iudicaturus vivos & mortuos: tunc etiam vos *sedebitis, iudicantes duodecim tribus Israel*. Hic cogitate, quæ illa majestas, quæ gloria futura sit. Sedet quidem Filius hominis jam *in sede majestatis suæ* ad dexteram cœlestis sui Patris: sed coram nobis hominibus ea jam est occulta. In novissimo autem die, quando cum gloria & majestate magna se iudicem exhibebit, tunc omni carni apparebit, quanta illa sit majestas. Non quod corporali sessione sic sessurus sit: sed per tropum & humano more describit manifestationem illam gloriæ suæ ut res ipsa eo illustrior fiat, & melius intelligatur. Etenim monarchæ res magnas peracturi, in sublimi throno confidere, & assessores vel principes cognatos, vel proceres regni, aut fidelissimos consiliarios habere solent: ubi certe Assessorum omnium gloria magna est, quæ ipsis accedit ex majestate sui regis. Sic testatur Christus, se in illo majestatis suæ actu ejusdem secum gloriæ socios habere velle Apostolos, qui in histerris fidi regni ipsius fuerint administri. Idem, quod hic Christus pollicetur Apostolis, ad ipsos repetit. Luc. 22. v. 29. De hac autem sessione Filii hominis in

sede suæ majestatis scribit Daniel cap. 7. vers. 13. quod ea ipsi monstrata fuerit in visione.

Cæterum hic quæritur, quomodo Apostoli *in iudicaturi duodecim tribus Israel*, cum Johan. 5. v. 22. Christus expresse dicat, Patrem Filio dedisse omne iudicium? Putant aliqui, id futurum ab ipsis comprobatione sententiæ Christi, aut Apostolorum cum aliis comparatione. Sed Christi promissio amplius quid polliceri, ipsisque auctoritatem & potestatem aliquam in ipso iudicio tribuere videtur. Ideo dicere possumus, Apostolos iudicatos. 1. quoad doctrinam & prædicationem Evangelii, quia secundum illam in novissimo die sententiæ pronuntiabitur, quæ in cœlos recipiet omnes credentes, & vicissim condemnabit omnes, qui Evangelio non crediderunt. Sic Paulus scribit, Rom. 2. v. 15. in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum. 2. Iudicaturi etiam sunt suo testimonio, quo conspectu suo ita convincent Judæos, ut non possint in iudicio illo prætere, quod doctrinam illam ignorarint. Nam propria ipsorum conscientia ipsos convincet, & in memoriam revocabit, quid Apostoli inter ipsos ipsorum salutis gratia & dixerint, & fecerint: sed ipsi omnia pertinaciter respuerint. Ideo etiam Christus dicit Matth. 24. v. 14. Evangelium prædicandum esse in universo orbe, in testimonium omnibus. 3. Iudicaturi etiam sunt suo exemplo. Nam si Judæi prætere velint, doctrinam Evangelii nimium ipsis fuisse sublimem & abstrusam, quam juxta legis doctrinam neque percipere, neque recipere potuerint, Apostoli exempli loco ipsis ante oculos statui possunt, qui, cum rudes & illiterati essent; tamen Evangelii doctrinam intellexerunt, per eam renati, & filii Dei facti sunt. Hæc certe iudicabilis erit Apostolorum dignitas, illi, qui in hoc mundo omnibus, potissimum autem Judæis, contentui fuerunt, iudicaturi sunt sua doctrina, suo testimonio, suo exemplo *duodecim tribus Israel*. Et si enim omnes stabunt ante tribunal Christi, Rom. 14. 10. & manifestabimur, ut unusquisque reportet propria corporis. 2. Cor. 5. 10. tamen hic *duodecim tribus Israel* nominantur, vel quia Apostoli secundum numerum illarum trium electi, & primum ad eas missi sunt: vel, quia Christum mortuus est, ut filii Dei dispersi, per prædicationem Evangelii congregarentur. Joh. 10. v. 52. Atque sic totus Israel Dei Gal. 6. 16. salvaretur. Unde etiam totum regnum Messia: in Scriptura peculiariter regnum Israelis dictum est.

2. Postquam Dominus Apostolis suis aperuit, quæ propria ipsorum futura sint bona, eo quod relictis omnibus se secuti sint: jam etiam secundo loco indicat, quæ bona reliquos Christianos & fideles maneat, qui & ipsi Christum sequuntur, & sæpenumero si non omnia, quædam tamen propter ipsum relinquere coguntur. Hisce dat generalem hanc promissionem: *Et omnis, qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet in hoc tempore, (ut habent Marcus & Lucas) & in futuro seculo vitam æternam*. Sunt hæc verba aliquanto diligentius expendenda. 1. De quibus loquitur hæc promissio? Non simpliciter de omnibus, qui parentes, liberos & agros

& agros relinquunt. Potest enim quis hoc facere ex impietate, alii per intemperantiam, alii ex inani superstitione: quæ omnia Christo non probantur, ac proinde tales loco præmii pœnam consequuntur. Sed Christus diserte exprimit, quos sic remunerare velit: eos nimirum, qui sua deserunt, ut Matthæus dicit, *propter nomen meum*: aut, ut Marcus, *mea causa aut Evangelii*, aut, ut Lucas habet *propter regnum Dei*. Sensus apud omnes tres eodem recidit. Christus enim est, qui Evangelium ex sinu Patris protulit, & per illud regnum Dei instaurat: unde hæc tria, Christus, Evangelium, regnum Dei, ab invicem divelli non possunt. Pertinet itaque hæc Christi promissio ad eos, qui vera fide ex Evangelio haulta, Christo sic adherent, & in eo atque per eum in regno Dei salvari cupiunt, ut nihil in mundo adeo charum habeant, quod ipsi præferant, ita ut si opus sit, omnia illa libentius, & absque tergiversatione abiciant, modo à Christo non separentur. Exemplum hujus habemus in Abrahamo, patre omnium credentium. Is, ut dicem Christi videre posset, ad vocationem Dei non tantum deseruit patriam, parentes, cognatos, & exul factus est: sed etiam unicum & dilectissimum filium Isaacum ad mandatum Domini immolare paratus fuit. Hunc imitemur, si *ἡμεῖς* ipsi filii esse velimus. 2. Quid relinquere oporteat Christianum? Enumerat Christus, *domos, fratres, patrem, matrem, uxorem, filios, agros*: quæ omnia & charissima sunt, & summe necessaria, & sine istis nemo commode, nemo honeste vitam transigere potest. Cogitat ergo omnis humana ratio, quis ea sine molestia relinquere potest, nisi fere sensum communem exuerit? Parentibus certe, conjugibus, liberis, fratribus & sororibus Natura & Deus ipse ita nos obstrinxit, ut impie agat, qui eos temere deserat, aut necessaria neget. 1. Tim. 5. v. 8. qui suorum, maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit & est infidelis deterior. Habent ergo Christi verba hunc sensum: ut parentibus, uxori, liberis, cognatis præstemus quidem debita pietatis & humanitatis officia, prout Dei verbum ipsis id præscribit: quando vero ipsi nos à Christo vocare, in devia errorum & corruptelarum abducere conantur, satius est ipsos deserere, & uni Christo adherere, quam propter ipsos æternam salutem perdere. Sic domus, prædia, & alia facultates honeste partæ, quamdiu una cum Christo salva fide retineri possunt, non debent temere relinquere: sed quando persecutores nos cogere volunt, ut vel Evangelii puritatem abnegemus, vel expectemus, ut omnibus bonis exuamur, tum bona illa omnia prompte sunt relinquenda, & jactura illa pro lucro reputanda. Non ergo est generale mandatum, ab omnibus indifferenter observandum: sed tantum Christus docet, quid singuli, si necessitas urgeat, facere debeant. 3. Quid vero præmii habituri sunt, qui sic propter Christum charissima relinquunt? Christus duplicia recenset: 1. *Centuplum*, ut habet Matthæus, aut, ut habet Lucas, qui numerum illum finitum exponere voluit, *πολλὰ πλεονάζοντα* multa plura in hoc seculo. 2. *in seculo venturo vitam æternam*. De compensatione vitæ æternæ in venturo seculo, nullus pius dubitabit. Sunt enim verba Christi, qui est Deus veritatis: unde ipse de se dixit Luc. 21. v. 33. *cælum & ter-*

Harm. Tom. I.

ra transibunt, sed verba mea non transibunt. De centupla autem remuneratione in hac vita dubitare quis posset; cum experientia multoties refragari videatur. Quot enim pios Evangelicos nostra ætas vidit, qui à Pontificiis Evangelii causa omnibus suis facultatibus exuti, residuum vitæ in egestate transigere coacti sunt. Quanquam, Deo sit laus, contrarium etiam & plenam hujus promissionis Christi impletionem viderimus. Sciendum ergo modum retributionis non esse unum. In quibusdam implet eam Christus etiam *καὶ τὸ ἄγιον*. Quid defuit Abrahamo, postquam paternam domum, & omnem suam cognationem ad vocationem Dei reliquit? Dives fuit, benedictionem Dei in omnibus sensit: etiam reges in ejus considerationem venerunt. Sic Apostolis postquam Evangelii causa egressi essent in univèrsam terrarum orbem, & domi reliquissent omnia, omnium fidelium domus erant apertæ, ut loco unius ædiculæ centum haberent domus: omnesque fidelium agri Apostolis quoque suum fructum & necessaria ferebant, ut recte Paulus scripserit 2. Cor. 6. v. 10. Apostolos esse tanquam nihil habentes, & tamen omnia possidentes. Sic ubi unum patrem, unam matrem, pauculos fratres & sorores reliquerunt, alibi centum fideles invenerunt, qui paterno, materno & fraterno animo eos prosecuti sunt. Aliorum exempla plura adduci possent. Jobo omnia sua bona restituta sunt duplicia. Valentinianus ob Evangelii Christi professionem amisit militis dignitatem; sed postea accepit Imperatoriam majestatem. Addit autem hic Christus *recipientes ἢ διωγμῶν cum persecutionibus*. Quidam legunt *in persecutionibus*, ut quasi miraculi instar sit, quod Christiani, beneficio Christi, etiam vigentibus & ferventibus persecutionibus tyrannorum, tamen passim invenerint pios patronos, qui ipsos tanquam parentes, fratres & conjunctissimi complexuri, ipsisque benefacturi sint. Sed in omnibus legitur *cum persecutionibus*, ut innuat Christus, ipsos etiam in optimo rerum suarum statu à persecutionibus & adversitatibus non fore immunes. Quapropter non sibi imaginentur aureum seculum in hoc mundo, sicut fecerunt Millenarii ex loco Apocal. 20. v. 3. neque enim inimicitia Genes. 3. v. 15. finem sortientur ante consummationem hujus seculi. Et hic est unus modus implendæ illius retributionis. Alter modus est, quando Deus animum pii hominis tali *ἀντιπέρας* donat, ut sit iis, quæ habet, contentus, juxta Pauli dictum 1. Tim. 6. v. 6. ut quis sibi videatur ditissimus, licet in orbe nihil possideat, cum animus non afficiatur rebus humanis, nec in mundo quærat manentem civitatem; sed omni studio cælos affectet. Sic ergo vera manet Christi promissio.

III. Sub finem, quia Christo Petri & reliquorum confidentia non fuit ignota, & verendum erat, ne ob magnificam hanc promissionem sese aliis præferrent, hunc locum gravi sententia concludit, qua ipsos, & in primis Petrum sub modestia & metu continere cupit. *Multi autem primi erunt novissimi, & novissimi primi*. q. d. Bene sane cœpistis, & aliquo usque profecistis, multos etiam alios antevertistis, atque magna & insignia præmia habebitis, si constanter ita perrexeritis: sed metam nondum attigistis, multo minus præmium jam consecuti

Zzzzz 3

consecuti

consecuti estis. Nolite ergo altum sapere, nolite arroganter de vobis ipsis sentire. Quod enim iis interdum accidere solet, qui in stadio currunt. 1. Cor. 9. v. 24. ut unus & alter reliquis ex intervallo præcurrant: sed postea vel ex spiritus interclusionem, vel ex improvise lapsu, aut virium defatigatione impediuntur, ut ex primis fiant ultimi, neque brabeum accipiant: sic idem est Ecclesiæ in hac vita status, ut multi, qui in confitendo fuerunt primi, relabuntur inter postremos, & qui fuerunt ultimi, inter primos tandem inveniuntur. Quapropter estote modesti, ne idem vobis accidat. Judæ hoc accidit, qui ex primo ordine inter novissimos relapsus est. Paulus novissimus Apostolorum, & quasi ἑσχατῶμα fuit, plus tamen per Dei gratiam laboravit, quam reliqui omnes. 1. Cor. 15. v. 10. Sic Judæi, qui

primi vocati sunt ad regnum Messia, mox spreto & rejecto Evangelio Christi, primatum gentibus concessere. Primæ gentes & ipsæ jam defecerunt. Asia olim fuit religiosissima: Africa plena pietatis, fidei & zeli: jam subjacent jugo, & impietati Turcica. Europa ultima accessit, viderit, ut in statu suo maneat. Idem de urbibus dici potest. Magna fuit olim Romæ dignitas, cujus fides prædicata fuit in universo mundo. Rom. 1. v. 8. Quid nunc est? Sedes Antichristi, & Circes stabulum. Ubi est Corinthus? ubi Thessalonica? Nos hic in Saxonia, quibus lux Evangelii his postremis temporibus primo illuxit, hoc nobis quoque dictum statuamus, ut caveamus, ne ex primis fiamus novissimi. Hoc vero Epiphonema Christus in sequenti parabola plenius exponit.

Parabola de operariis in vineam conductis.

MATTH. 20.

1. Ομοία γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν ἑρηνῶν ἀνθρώπου οἰκοδομησῶτι, ὅστις ἐξῆλθεν ἄμα πρωτὶ μισθῶσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
2. Συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηνάρῳ τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
3. Καὶ ἐξελθὼν περὶ τὴν τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐσῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργῆς.
4. Καὶ ἐκεῖνοις ἔπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὅ εἴην ἡ δικαίον, δώσω ὑμῖν.
5. Οἱ δὲ ἀπήλθον. πάλιν δὲ ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἑνάτην ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.
6. Περὶ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἐσῶτας ἀργῆς, καὶ λέγει αὐτοῖς, τί ἠδὲ ἐσῆκατεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;
7. Λέγουσιν αὐτῷ ὅτι ἔδειξές ἡμᾶς ἐμποδίσασθαι. λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὅ εἴην ἡ δικαίον, λήψετε.
8. Ὅψιας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος ἡ ἀμπελῶνα τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀπόδοθι αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρχῶμαι ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.
9. Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀνά δηνάριον.
10. Ἐλθόντες δὲ οἱ πρώτοι, ἐνόμισαν, ὅτι πλεονάζουσι λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνά δηνάριον.
11. Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τὸ πλεονάζοντα.
12. Λέγοντες, ὅτι ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασσι τὸ ἕσχατον ἡμερᾶς, καὶ τὸν κούσωνα.
13. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν ἐν αὐτῶν, ἴταρ, ἐκ ἀδικώσεως, καὶ δηνάριον συνέφωτισές μοι.
14. Ἄρον τὸ σόν, καὶ ὑπάγε. θέλω δὲ τίτω τῷ ἐσχάτῳ δύναι καὶ σοί.
15. Ἡ ἐκ ἐξέτι μοι ποιῆσαι, ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς. εἰ ὁ θεὸς θαυμάσιος καὶ παντοῦ ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι.
16. Οὕτως ἐσονται οἱ ἐσχατοὶ πρώτοι, καὶ οἱ πρώτοι ἐσχατοί. πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

1. Simile enim est regnum caelorum homini patrifamilias, qui exiit primo statim diluculo ad conducendos operarios in vineam suam.
2. Conventione autem facta cum operariis, in singulos dies denario, misit eos in vineam suam.
3. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos.
4. Et illis dixit: Ite & vos in vineam, & quocumque justum fuerit, dabo vobis.
5. Illi autem abierunt. Rursum autem exiit circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter.
6. Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes otiosos, ac dicit illis: Cur hic statis totam diem otiosi?
7. Dicunt ei, quia nemo nos conduxit. Dixit illis: Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit justum, accipietis.
8. Cum autem vespere facta esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios & redde illis mercedem, incipiens à postremis usque ad primos.
9. Et cum venissent, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singuli denarium.
10. Venientes autem & primi, arbitri sunt quod plus essent accepturi, & acceperunt ipsi quoque singuli denarium.
11. Et cum accepissent, murmurabant adversus patremfamilias.
12. Dicentes: Hi novissimi unam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & astum.
13. At ille respondens uni eorum dixit: Amice, non facio tibi injuriam, nonne denario pactus es mecum?
14. Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic novissimo dare sicut & tibi.
15. An non licet mihi, quod volo facere in rebus meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim?
16. Sic novissimi erunt primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Exege-

Exegesis hujus Parabola.

EX hac parabola desumunt Ecclesiastici doctores multas graves & utiles doctrinas, utpote de Ecclesia, de lapsu & reparatione humani generis, de Justificatione, de Electione, de Fide, de bonis operibus, de novissimo judicio, de vita aeterna, de refectione reproborum. Nec negari potest femina horum articulorum fidei Christianae in ea iacta esse, ac proinde concionatores pro qualitate sui auditorii diversas doctrinas eligere posse: nos tamen pro ratione nostri instituti primo scopum hujus parabola tractabimus, deinde monstrabimus, quomodo praecipua ejus membra ad doctrinas applicare debeamus. Nam, ut de singulis & minutissimis agamus, opus non est, etiam D. Chrysostomo teste, qui ita scribit: In parabolis non oportet ex nimia in singulis cura perangi. Sed cum, quid parabola intendat, didicerimus, inde utilitate collecta, nihil ulterius anxio conatu est investigandum.

I. De scopo parabola. Christus fere in suis concionibus non habuit doctos, argutos & ingeniosos auditores: sed simplices discipulos & idiotas. Ideo hunc ut plurimum morem observavit. Si quando tractavit utilem, necessarium & eximium fidei articulum, quem voluit discipulis & auditoribus esse commendatum, ne facile ejus obliviscerentur, sed semper in memoria & in oculis portarent, tunc parabola eum inclusit. Nam omnes parabolis delectamur, & quando tales res in vita communi nobis occurrunt, tunc etiam doctrinae recordamur. Item, quando articulus quispiam fuit difficilis, quo ratio perturbatur, nec Apostoli eum comprehendere poterunt, tum etiam talem parabola inclusit. Cum autem parabola sumantur ex rebus vulgaribus, quae omnibus sunt notae, & quotidie ob oculos versantur, eo etiam facilius doctrinae juxta illam simplicitatem accommodatae, intelliguntur. Ita huic parabola inclusit articulum *in regno caelorum*, hoc est, non agit de externa politica, quasi illam reformare vellet; sed de suo proprio regno, quo partim in terris regnat per fidem, partim in caelis per gloriam: sive, de Ecclesia partim in terris militante, partim in caelis triumphante. Quia vero valde multa ad hoc regnum caelorum pertinent, attendendum, de quam particula doctrinae in illo regno agat. Neque enim licet, ut quisque pro suo lubitu hoc vel illud tractari praetendat: sed quia Prophetia Scripturae non est *idias Ἰδιώσεως* & propriae explanationis, 2. Pet. 1. v. 20. ideo observandum, quo Christus in parabolis intendat, ut ejus ductum sequamur. Nam ut nos de praecipua doctrina certi esse possimus, fere in omnibus parabolis, vel in principio, vel in fine sententiam aliquam annectere solitus est, ex qua praecipuum parabola scopum colligere licet. In hac vero parabola & praemisit certam sententiam, & eadem illam conclusit, dum dixit: *Muli primi erunt novissimi, & novissimi erunt primi*, concludit autem his verbis: *scilicet novissimi erunt primi, & primi novissimi*. Ergo vult monere, ut, qui in Ecclesia tam ratione donorum, quam operum inter primos habentur, mode-

stia studeant, ne si insolescant propter dona, aut operibus suis confidant, inter novissimos rejiciantur. Dicat quis: Num haec doctrina est adeo difficilis, ut opus fuerit eam parabola includere? Utique. Intuere exemplum Petri. Is Matth. 16. v. 16. certe inter primos fuit, cum suo & collegarum nomine adeo splendidam ederet confessionem, ut Christus ipse testaretur, Patrem suum in caelis eam ipsi revelasse. *Mox v. 23.* cum Christum a passione sua dehortari inciperet, inter novissimos prolabitur, ut Christus ipsum Satanam vocarit, & nisi desitisset, penitus ex regno DEI exturbatus fuisset. Sic videmus quam latenter hoc malum alicujus animo irrepere possit, ut ex improviso & inscius fere ex primo novissimus fieri queat.

Idem malum etiam hic fere Petri & sociorum animum occupasset. Postquam enim Christo adfuerat adolescens dives, qui de bona sua vita, quae nullis vitiis sive flagitiis contaminata esset, gloriatus fuerat, Christus autem singulari vocatione ipsi mandasset, ut divenditis facultatibus omnibus, & inter pauperes distributis, se sequeretur. Hic vero, eo quod valde dives esset, nollet, atque tristis abiret, & Christus diceret, cum nihilo plus intraturum in regnum Dei, quam camelus pertransire possit foramen acus: quia scilicet vocationi nolit obedire. Ibi Petri animum rursus titillat haec cogitatio. Hic juvenis merito rejicitur ex regno caelorum, quia Christum vocantem non vult sequi. Nos vero relictis omnibus Christum sumus secuti juxta ejus vocationem. Ergo sumus meliores & digniores, meriti ut in regnum caelorum intromittamur. Hic respondet ei Christus: Estis quidem in regno caelorum; sed oportet te etiam probe attendere, ut recte in eo te geras, ne ob superbiam & animi elationem rursus ejiciaris. Nam *primi possunt fieri novissimi*, hoc est, qui multa fecerunt & passi sunt propter regnum Dei, possunt favorem & gratiam Dei perdere, ut non accipiant *ἑρ χάριτος* in hoc stadio, 1. Cor. 9. v. 24. si nimirum fidant suis operibus, si de obedientia sua nimium gloriantur. Ita videmus ipsum Petrum hunc articulum non recte intellexisse, atque ea propter non supervacaneum fuisse, quod Christus eum parabola inclusit. Hoc est fundamentum, & hic est scopus parabola, in eo acquiescendum, si maxime singula membra non adeo feliciter accommodare possumus.

Propius tamen summam parabola nobis etiam applicemus. Omnes sumus aut instar juvenis, aut instar Petri. Ratio enim humana non potest, aut non vult haec duo inter se conciliare: unum quod salus gratis nobis contingat, sine operibus: alterum, quod nihilominus sit bene operandum, ut vocatio & electio nostra firma fiat, 2. Pet. 1. v. 10. adeo ut qui non operetur, sed repugnet, sit rejiciendus. Sumus enim debitores: & haec est voluntas Dei, nostra sanctificatio, ac praecipuum ipsius, ut nos mutuo diligamus. Et tamen, quando haec omnia fecimus, nullum adest meritum, sed manet sola gratia. Haec duo, in-

quam, non possumus concordare. Et hinc omnibus temporibus secuta sunt corruptela in religione, Rom. 3. v. 8. cum quidam audirent, Deum gratis peccata remittere, & homines salvare, mox aliqui exclamarunt: Ergo faciamus mala, ut eveniant bona, Hanc cantilenam nostri Epicurei etiam cantare possunt. Operarii e contra sic cogitant: quia est Dei voluntas, ut bene operemur, habemus ejus mandatum, promissiones, minas, & nos fecimus. Ergo debetur nobis merces. Nec mirum, mundum ita turbari. Nam etiam Petrus, qui audivit Baptistam, & ita ultra tres annos Christo conversatus erat, tantumque profecerat, ut Matth. 16, 16. insignem ederet confessionem, tamen turbatur. Nam ita secum ratiocinatur: Juvenis non vult deserere suas possessiones, & excluditur propterea ex regno caelorum. Nos omnia reliquimus: Ergo meriti sumus regnum caelorum. Hic respondet Christus, cave sis, ne exprimo fias novissimus. Et quia metuit, ne vel non intelligat dictum, vel cito obliviscatur, addit parabolam, qua in simplicitate vult docere. 1. Quod paterfamilias gratis vocet & conducat. 2. Jam qui repugnant, vineam non ingrediuntur, tota die stant oriosi, hi sub vesperam nihil accipiunt. 3. Qui laborant ad prescriptum patrisfamilias, hi mercedem accipiunt. 4. Et tamen non accipiunt ob laborem operis: quin, qui merita praetendunt, rejiciuntur. Sic ergo Christus hic idem docet, quod Paul. Gal. 2, 15. Nos natura Judaei & non ex gentibus peccatores, in Christum Jesum credimus, ut justificemur ex fide in Christum & non ex operibus legis. Item Tit. 3. v. 5. Non ex operibus justitiae, quae fecimus nos; secundum suam misericordiam nos salvos fecit. Ita ergo uterque articulus est muniendus & conservandus, cum gratuita justitia, tum bona opera.

II. His ita praemissis, jam reliqua doctrinae tanto facilius & expeditius sequuntur. Inter quas hic prima sit, quod Christus non tantum hic, sed Deus etiam alibi Ecclesiam suam vinea assimilavit, ut Deut. 32. v. 32. Psal. 80. v. 9. Esa. 5. v. 1. & cap. 27. v. 2. Matth. 21. v. 33. & Joh. 15. v. 1. Et prodest diligenter considerare, quid commonefactionis omnibus & singulis praebet, quod Ecclesia vinea, singuli Christiani vitibus, verbi ministri, magistratus & patresfamilias operariis conferuntur. Summa ferè in his consistit.

1. In initio Deus creavit vites, tanquam generosissimum & praestantissimum germen, quo cor hominis exhilaretur, verum, sicut per peccatum omnes reliqua creaturae subjacent corruptioni, Rom. 8. vers. 20. ita etiam vites sunt corruptae, ut ante diluvium tantum fuerint sylvestres vites. Post diluvium Noachus Gen. 9. v. 20. primus fuit, qui advenit artem insitionis & transplantationis, ut agrestes vites mitescerent, & dulces uvae ferrent. Sic Deus etiam hominem initio bonum creavit, ad imaginem suam in justitia & sanctitate. Sed quantopere per peccatum corrupti simus, id indicat Deut. 32. v. 32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum, uva fellis, & botrus amarissimus. Fel Draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Et Jer. 2. v. 21. Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum, quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena? Sed

Deus, caelestis Noachus, etiam novit artem transplantandi. Est enim & ipse agricola Joh. 15. v. 1. & habet generosissimam vitem Christum. Decerpit ergo nos ex naturali oleastro. Rom. 11. v. 14 & nos infert nobili huic viti, ut ex ea succum & spiritum hauriamus, atque ex carnalibus spirituales efficiamur. Et haec ratio transplantandi, qua Deus utitur, prorsus est diversa a vulgari ratione plantandi hominum. Nos enim bonum surculum ex hortensi arbore decerpimus, eumque sylvestri stipiti inserimus, ut inde succum attrahat & sui generis fructum proferat: Deus invertit & nos sylvestres, bona suae viti inserit, ut ejus succo confirmati, etiam bonos fructus feramus.

2. Jam qui habet vites, commodam sibi aream in aprico loco & ferali solo eligit, ubi vineam plantat, & vites in ordines collocat. Sic Deus ipse Esa. 5. v. 2. testatur, se sepi vineam suam ab aliis agris segregasse. Quoad Ecclesiam, Deus habet verbum, quo suam Ecclesiam, tanquam per sepem, segregat à reliquis populis & sectis. Habet legem, qua ceu ligone vertit solum, spinas & tribulos evellit, hoc est, durum hominis cor emollit. Pluviam etiam salutarem segregat Deus huic hereditati suae Psal. 68. v. 10. nimirum sacrosanctum suum Evangelium, per quod largitur Spiritum suum sanctum, qui fidem in nobis plantat, & facit, ut Deo reconciliemur, ei placeamus, & grati efficiamur. Aedificat etiam turrim in hac sua vinea. Esa. 5. v. 2. hoc est, eam tuetur ab hostibus cum spiritualibus, tum corporalibus. Suorum enim curam fidelem agit, ne quid ipsis accidat, quod saluti ipsorum noxium sit. Scimus enim quod diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum Rom. 8. v. 28.

3. Elocat suam vineam colonis, ut habet Christus Matth. 21, 33. Coloni sunt 1. verbi ministri. Hi aream purgare, vites verbo plantare, aridas consolationibus rigare, luxuriantes correptionibus putare, atque sic vinea proventus juvare debent. 2. Magistratus. Hi Ecclesiam tuentur, ne praedones violenti, aut raptores operarios impediant: abigunt apros, vulpeculas & feras, ne vineam vastent. 3. Patresfamilias. Hi liberos, tanquam novellos olivarum, & tenellos palmites in Ecclesiam adducunt, ut marcescentibus vitibus verustioribus, novitiae & juniores substituuntur. Per hos singulos monendo instat, ne frustra in vinea simus, sed ut constanter in Christo maneamus. Sine ipso enim nihil possumus facere, Johan. 15, 5.

4. Venit etiam paterfamilias, ut inspiciat fructum & proventum suae vineae. Verum quid invenit? Es. 5, 2. conqueritur. Expectavi, ut faceret uvae, & ecce fecit labruscas. Sperat Deus se in Ecclesia sua inventurum amorem sui, & amorem proximi: & ecce invenit securitatem, superbiam, similitates, lites. Tum dicit paterfamilias ad procuratorem vineae suae, sicut habuimus Luc. 13, 7. de ficu sterili. Ecce tor & tot anni sunt, ex quo venio querere fructum in vite hac, & non invenio. Succide ergo illam, ut quid terram frustra occupat? Sed intercedit vinea cultor, & offert suam industriad, se circa illam fodere, adhuc stercorea injicere, & operam dare, an sequenti anno fructum ferre velit. Sic ergo etiam impoenitentibus, & male viventibus poenitendi spatium conceditur.

5. Si verò & hæc sunt frustranea, tum Deus implemet quasi lamentari incipit, Esa. 5. v. 4. Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? Ad custodiendam eam, sepe me confeci: ad irrigandam, pluviam salutarem dedi: ad amputandos infrugiferos stolones, cruce immisi: emendationis tempus insuper concessi. Sed hæc omnia frustra! Quid ergo amplius faciam? Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepe ejus, & erit in direptionem: diruam maceriem ejus, & erit in conculcationem. Et ponam eam desertam, non putabitur, & non foediatur: & ascendent vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. Eodem ferè etiam modo loquitur in Ps. 80. v. 13. hoc est, Deus vult talem populum, qui Ecclesiæ titulum inaniter gestat, nec fructus bonos Deo suo fert, graviter punire, eum vastationi subicere, ut omnes agnoscant & videant, esse Deum, qui cælitus attendat, an etiam homines in terris rectè & piè vivant. De hoc Dei judicio Christus Matth. 21. v. 41. cum Judæis pluribus aget. Sed hæc de vinea in præsentia sufficiant, quæ partim faciunt ad consolationem, ut discamus, quomodo Deus ex amara vite faciat dulcem, partim ad commonefactionem, ut generosæ viti Christo inferti, fructus etiam ferre studeamus.

III. Potest addi etiam hæc doctrina: 1. quod ex hac parabola colligere licet, neminem per se esse in vinea, nec quenquam sponte sua venire ad patrem familias, & ambire locum in vinea, sive ut sit vitis, sive ut sit operarius. Sed paterfamilias cogitur eos quærere: & dum eos quærat, invenit eos stantes otiosos, id est, sine bono: nec simpliciter stantes, sed in foro. Antiquitus autem in foro non tantum res venales habentur, & contractus conficiuntur, in quibus multæ fraudes, imposturæ & peccata concurrunt: sed etiam in foro judicia exercentur, & malefici puniuntur. Vult Christus hoc innuere, quales natura simus: sine bono, pleni peccatis & judicandi. Neque nos quærimus Deum, ut ipse nos emendet, & in gratiam recipiat: Sed si velit is nos salvari, ipse quærat nos, & invenitur postea à nobis non quærentibus. Ideo Deus ipse dicit Ef. 65. v. 1. invenerunt, qui me non quæserunt. 1. Joh. 4. v. 10. In hoc est charitas: non quasi nos priores dilexerimus Deum: sed quoniam ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Exiit ergo bonus hic paterfamilias primo diluculo, hora tertia, hora sexta, hora nona, hora undecima, hoc est, quoad universum mundum, exiit inde ab initio mundi, per omnia tempora & secula: tempore Adami, Abrahami, Moysi, Prophetarum, Christi. Item, quoad singulos, exit mox à nativitate nostra ad finem usque vitæ. Numerat autem Christus hoc loco horas, non juxta nostrum, sed juxta Hebræorum horologium. Apud Judæos prima hora fuit, quæ ab exortu Solis prima erat: undecima hora autem fuit, quæ proximè occasum præcessit.

2. Sed & illud attendendum est, quid paterfamilias illis, quos in foro invenit, dixerit: quid statis tota die otiosi? ostendit his verbis medium per quod otiosos & malos in vineam suam compellere soleat. Est hæc concio Legis. Nam quia eos, quos ad imaginem suam condiderat, invenit otiosos, nil

boni agentes, adhæc in foro plenos peccatis, eos graviter arguit. Nam minatur Matth. 25. v. 20. quod inutilis servus sit ejiciendus in tenebras exteriores. Nec tantum ipsos arguit, sed addit etiam: *ite in vineam*. Quam illam? de qua modo egimus, in qua Christus est vitis, & Pater agricola, remittit eos in Ecclesiam, ut in Christum credant, per fidem ipsi inserantur, atque sic servantur à ventura ira. Et hoc ut jam dictum est, facit à summo diluculo, ad vesperam usque.

3. Quomodo vero intelligendum est illud, quod de *conventionione facta* dicitur? Quidam per *denarium* intelligunt vitam æternam, quam Deus mercedis loco promiserit fideliter in vinea ipsius laborantibus. Sed falsa est hæc interpretatio. Si enim *denarius* est vita æterna: quomodo hæc datur murmurantibus, quibus paterfamilias succenset, & quos ex vinea abire jubet? Hoc quosdam movit, ut de *denario* in explicatione parabole prorsus silendum censuerint, cum alias singula membra parabolarum applicari non possint, ut quæ vel ornatus causa, vel ut parabola aptius coherat, addita fuit. Nos per *denarium* intelligamus Christum. Hic enim vere est denarius redemptionis & solutionis: est siclus Israelis, qui totam civitatem Hierosolymam facit sanctam. Adamo Deus in principio imprefferat suam imaginem in sanctitate & veritate: sed turpiter & pro se, & pro posteris amisit, unde etiam tanquam malus colonus & operarius ex paradiso exturbatus est. Filius autem Dei pro nobis intercessit, & se soluturum promisit, quod non debuit. Cælestis igitur Pater intercessionem suscepit; sed sub illa *conventionione* & conditione, ut Christum tanquam *ἀντιποι* & *redemptionis denarium* nobiscum habeamus. Hunc qui firma fide apprehendit, illi imago Dei rursus imprimitur: aut, ut Paul. scribit 2. Cor. 3. v. ult. transferamur in eandem imaginem Christi, à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu. Ergo quando Paulus scribit Eph. 1, 4. nos in Christo Jesu electos esse, tamen illud non absolute est accipiendum, ac si electio tantum esset actus in Deo: sed cogitandum, quod Deus nobiscum *partus sit de Christo*. Iccirco nos ipsum firma fide apprehendere debemus: ut per fidem ipse in nobis habitet, & nos etiam per fidem in ipso inveniamur. Quid verò sit de iis, qui ex vinea exturbantur? De his parabola non expressè dicit, quod denarium acceperint; neque dicitur, accipe denarium & vade: sed *rolle quod tuum est, & abi*. Si tamen eum accipiat, est ipse Christus denarius iudicii, quem susceperunt, sed eo male usi sunt.

4. Quales verò hi, qui in foro otiosi sunt inventi, & à paterfamilias objurgati, sese gerunt? Non respondent, sed excusant, quod *nemo eos conduxerit*. Missi autem in vineam, non manent stantes in foro: non alio se conferunt: sed dicto patrisfamilias sunt obedientes. Alias enim denarium non accepturi essent. Monet hoc, quid nos deceat, quando à Deo ad salutem vocamur. Hic certè abeundum est, non alio, nisi in vineam, ubi est Christus generosum germen. Nam qui Christo non inseritur, is in novissimo die abjicietur in ignem. Joh. 15. v. 6. Qui autem huic viti implantatus est, is in ipso habet omnia: accipit ab ipsa succum & spiritum, ut in ipsa adolescat ad vitam æternam.

æternam. In abitione autem in vineam non est procrastinandum. Nemo dicat, sunt duodecim horæ diei, sufficit si ad undecimam horam me sistam. Sed, ut habet Psalmus 95. v. 8. Hodie, si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Ne Deus idem de nobis conqueratur, quod conquestus est de Judæis, Esa. 65. v. 2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona, post cogitationes suas.

IV. Discendum etiam, quando quis obediens vocationi patrisfamilias venit in vineam, quid ibi agere, & qualem se gerere debeat. Hoc monstrat parabola. Nihil ibi destruendum vel turbandum: non otiose vel fabulando tempus terendum: non protervè alii glebis terræ petendi, vel in opere impediendi; sed est laborandum. Monet nos hoc, ut quando accepimus remissionem peccatorum fide per Christum, in verbo & Sacramentis, ex quibus omnia habemus gratis, ut caveamus, ne hanc libertatem convertamus in licentiam carnis, & in Ecclesia plus protervire incipiamus, quam antea fecimus extra Ecclesiam. Gal. 5. v. 13. Et Petrus 1. epist. 2. v. 16. quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem. Hic in vinea oportet fodere, vites putare & purgare, & fundum stercoreatione pinguem reddere, ut vites fructum ferant, hoc est: debet quisque veterem suum Adamum mortificare: carnem suam crucifigere, in Spiritu secundum Evangelium ambulare. Nam qui hoc in vinea non facit, ille ex ea exturbatur. Et hoc ita faciendum, licet cogamur *portare pondus diei & æstus*, hoc est, licet valde durum id carni nostræ accidat, sicuti Paul. de seipso scripsit 1. Cor. 9. v. ult. Castigo corpus meum, & in servitutum redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

Et hic doctrina de bonis operibus commode adduci potest, quæ in sequentibus membris potissimum consistit.

1. Qui bona opera facere vult, eum oportet esse in vinea, in familia cœlestis patrisfamilias; hoc est, ut per fidem Christo sit inlitus. Deo reconciliatus, & per Spiritum renatus. Nam mala arbor non potest bonos fructus ferre. Matth. 7. v. 18. Et quicquid non ex fide fit, peccatum est. Rom. 14. v. ult. Est ergo prorsus ἀνόμιον & absurdum, quod Pontificii multum disputant de operibus infidelium & non renatorum: an iis aliquid mereri possint, & an iis fidendum sit ad salutem.

2. Qualia opera sunt facienda? Non quod cuivis per se bonum videtur. Nam *εὐεργετικὰ* & voluntarii cultus à Paulo rejiciuntur. Col. 2. v. ult. Et Christus ipse dicit Matth. 15. v. 9. ex Esaia: Frustra me colunt mandatis hominum. Paterfamilias ergo, qui vocat, remittit suos operarios in vineam, ut ibi in ipsius præceptis ambulent, & fructuosi quid laborent ad Ecclesiæ ædificationem: non redeant in forum, hoc est, desinant perverse agere, & discant benefacere, quod non aliunde melius, quam ex præceptis Decalogi discere possunt.

3. Quacunque hora Deus aliquem vocat, obtemperet & sequatur. Sicuti modo etiam ex Psal. 95. v. 8. audivimus. Nescit enim an alia hora hic Dominus rediturus sit. Nec nos disputemus cum

Deo, cur nos maturius, alios verò tardius vocet. Sicut Petrus fecit Joh. 21. v. 20. cum à Christo ad crucem vocaretur, & ipse Johannem videret, cui nihil ejusmodi imponeretur, mox dixit: Domine, hic autem quid? Sed voci divinæ sumus obedientes.

4. In labore bonorum operum non sumus pigri; sed tanto studio, tanta diligentia & faciendo & patiente ea perficiamus, ut vere dicere possimus: *onus diei & æstum portavimus*, h. e. admodum durum nobis accidit, ut vocationi nostræ satisfacere mus. Nam Jer. 48. v. 10. maledictus dicitur, qui facit opus Domini fraudulenter.

5. Præcipuum est in his omnibus, ut, quando omnia fecerimus, dicamus nos esse servos inutiles. Luc. 17. 10. Nullus dicat: Ego multum laboravi, jam quiescam. Plus enim alius sum accepturus, vel etiam eo confidentius peccabo. Tales Christum non recte didicerunt. Sed de hoc jam peculiare membrum, illudque summe necessarium habebimus.

V. Jam sequitur id, quod propriè ad statum & scopum parabola pertinet. Postquam cœlestis paterfamilias nos vocavit, nos vocationi obediimus, forum reliquimus, vineam intramus, in ea laboramus, idque tanto serio, ut pondus diei & æstum toleraverimus, crucem patienter sustinuerimus: tum certè sumus in Ecclesia, & in recta via, quæ ducit ad salutem. Sed hic Christus monet, diligenter cavendum ne *primi fiant novissimi*. Quomodo id fit? Hoc ostendit parabola. Quando nimirum ii, qui gratis vocati sunt in vineam, obliviscuntur quod id fuerit mera gratia: non amplius se humiliant: confident in operibus suis, & prædicant suam merita: loco mercedis suorum operum volunt sibi rependi vitam æternam. Hoc si quis faciat, tum paterfamilias ipsi irascitur. Et, ut ipsis ostendat esse meram gratiam & non meritum, injungit procuratori, ut mercedem soluturus incipiat à *postremis usque ad primos*, q. d. si pro operibus meritum solveretur, tunc incipiendum esset à primis, sed ut sciatis esse meram gratiam, *volo huic novissimo dare, sicut primo*. Hic murmurat ratio, & conqueritur, sibi injuriam fieri, *siquidem pondus diei, & æstum portaverit, & novissimi, qui vix horam laborarint, sibi pares faciat*. Sed quid dicit cœlestis paterfamilias? *An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim?* Malum oculum vocat invidum & illiberalem, q. d. An mea benignitas cruciat tuos oculos, & invidia commoveris ob id, quod ego liberalis & benignus sum erga tuos colaboradores? Atque inde concludit Christus: *Sic* (hoc modo, quando operarii suis meritis volunt fidere, & contra bonitatem cœlestis patrisfamilias murmurare) *novissimi erunt primi, & primi novissimi*.

Summa summarum est; vult Christus, nos agnoscere, esse meram gratiam, non tantum, quando initio vocamur in vineam, sed etiam manere gratiam, quando in vinea multum laboravimus, ut labore nostro nos nihil meruisse sciamus. Exempla manifesta sunt. Latro qui consumpsit omnem vitam suam in sceleribus, vocatur demum vespèri, & convertitur sub finem vitæ, atque accipit adhuc eo die vitam æternam in paradiso. Esaias multum scripsit de hac vinea, & in ea laboravit 80. annos, non tamen superbit, non se aliis præ-

præferendum censet: quin à Judæis tandem hanc mercedem accipit, ut ab ipsis lignea serra difsecaretur. Sed quid dico de Esaiâ? Primi patriarcha alii 600. alii 700. alii 800. quidam 900. annos in hac vinea laborarunt, & tamen nihilo plus vel petiverunt, vel acquisiverunt, quam nos sumus acquisituri; sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi illi salvati sunt, sicut & nos. Actor. 15. v. 11. vere nos, in quos fines seculorum inciderunt, non habemus, quod conqueramus: quia respectu illorum patriarcharum vix unam horam laboramus in hac vespera mundi. Hoc verum est quod Deus adhuc hodie aliquos *mane vocat*, hoc est, maturè, & adhuc in flore juventutis culturæ vel custodiæ suæ vineæ adhibet, & finit *pondus diei atque æstum portare*, hoc est, aliquibus imponit durum & laboriosum statum, ut vix magno labore pauca apud suos efficiant: aliis imponit gravem crucem, infirmitates & morbos, dispendia rei familiaris, & varia infortunia, ut nihil feliciter succedat. Alii feliciter procedunt omnia: est sanus & incolumis, apud omnes in gratia, fortunatus & in re lauta. Hic etiam apud aliquos fit *oculus malus*, lividus & invidus, murmurat caro & conqueritur: Cur ego verò præ aliis mane, & ad æstum diei vocatus sum? Hic respondet paterfamilias: *non facio tibi injuriam*. Ego voco quem volo, & quando volo, & quomodo volo. *An non licet mihi quod volo facere in rebus meis?* Non obstrictus sum, ut tibi reddam rationem, sufficit tibi mea gratia. Sed hic sunt aliqui adeo impudentes, ut velint patrifamilias præscribere, quando ipsos vocare debeat: non voca me mane, sed vesperi, ne multa cogar pati. Sed paterfamilias dicit: Ego novi verum tempus, quando quemvis vocare debeam, tu, quando te voco, me sequere. Si vis in foro manere, experieris, cui nocueris. Si ob æstum & pondus diei murmuras, & dicis, potius excedam ex vinea, quam tale onus gestare: tum respondet paterfamilias: Ego quidem quæsi vi salutem tuam, ut in æternum tibi benè esset: sed, si quidem non vis salvari, tolle quod tuum est, & abi, satis mature experieris, quid respueris, quando veneris in locum, in quo est stridor dentium.

VI. Possunt etiam aliquot œconomica doctrinæ ex hac parabola desumi. Quales sunt hæc:

1. *Paterfamilias exiit æpōi, summo statim diluculo, ad conducendos operarios*. Hoc omnibus patribusfamilias præbet hanc doctrinam, ut mane surgant, & rem suam familiarem curent atque promoveant. Oculus enim Domini, ut vulgo dicitur, saginat eorum. Matutinæ horæ non tantum aptæ sunt precibus, studiis & sacris, sed etiam omnibus operibus. Veteres matutinis horis consecrarunt sua sacra, suas deliberationes, & graviora negotia. Quando rustici demum circa meridiem ad servitiæ suæ veniunt, raro nobiles agri in flore stant. Ideò Salomon de pigris dicit Prov. 26, 14. Sicuti ostium vertitur in cardine suo: sic piger in lectulo suo. Quemadmodum ergo ostium in cardine nihil promovet, sic talis manet etiam Johannes in eodem. Nihilo meliores sunt, qui diem in noctem & noctem in diem commutant. Esa. 5, 20. Sic Helogabalus interdiu vel comestabatur vel dormiebat:

noctæ seriatim tractabat, contra Dei ordinationem, de qua David scribit Psal. 104, v. 23. quod Deus diem homini dederit ad laborem, noctem autem ad quietem. Neque commodat talis inertia valetudini, & multos pravos humores corpori ingenerat. Breviter, nocet corpori, fortunis, animæ. Qui non credit, perit.

2. Exiit hic paterfamilias ad conducendos operarios, non otiosos, in vineam suam. Passim magna audiuntur querelæ, & fortassis nimis veræ, quod pauci fideles servi, pauci industrii, & prompti operarii inveniuntur. Illud hinc fit, quod tales dæmones putant, Deum nihil id curare, an fideliter, an negligenter laborent: sed graviter errant. Hic paterfamilias nullum vult otiosum stare, & in primis contra eos, quos undecima adhuc hora in foro invenit, graviter & severe inquit: *quid hic statis totam diem otiosi?* Nam revera nullius rei jactura gravior est, quam temporis. Ideò Apelles dixit: Nulla dies sine linea. Et Cato nunquam gravius indoluit, quam si diem inutiliter insumisset. Quid ergo illi Deo respondebunt, qui inutiliter pueritiam, juventutem, virilem ætatem & magnam partem senectutis traduxerunt. Quam graviter illi dolebunt, quando conscientia evigilaverit, cum dicit: O mihi præteritos referat si Jupiter annos. Nam si quis tota Biblia perlustrat, inveniet in omnibus libris dicta & exempla, quæ contra hujusmodi otiosos producere possit. Adamus, cum adhuc esset in statu integritatis, & paradisi omnia sponte produceret: tamen a Deo ad laborem ire jussus est. Jam post lapsum labor quasi in pœnam impositus est. Gen. 3, v. 19. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Aliqui autem comedunt & bibunt, ut sudent; & laborant, ut frigeant. Labor etiam homini est additus loco medicinæ. Nam ut aquæ, nisi moveantur, putrescunt: ita in homine humores. Exemplum habemus in Davide. Quam diu ille bellis & adversitatibus exercebatur, tam diu orabat, psalmos componebat, & bonis operibus studebat, quam primum fit otiosus, adulterio & homicidio se contaminat. Et hoc non tantum de viris, sed etiam de mulieribus est dicendum. Ideò Paulus 1. Tim. 5, v. 13. viduas juvenculas, quæ otiosæ, verbosæ & curiosæ circuire discunt, rejicit. Rectius fecit Anna Tobia senioris uxor, quæ maritum suum cœcum labore manuum suarum aluit. Tob. 2, v. 19. Salomon quoque Prov. 31, v. 10. prolixè refert, quomodo mater sua regina gynæcium suum ad labores affuefecerit. Job hæc omnia in unum fasciculum colligit, dum scribit cap. 5, v. 7. Homo nascitur ad laborem, sicut avis ad volatum. Nam etiam aviculæ advolando ad escam laborare coguntur. Ex scriptis quoque Ezechielis & Pauli manifestum est, ipsos otiosis fuisse insensissimos. Ezech. 16, v. 49. Sodomæ & filiabus ejus adscribit otium. Nam plerumque, ubi est fertile solum, ibi luxus & lusus, superbia, ebrietas & fastus dominari solent. Hoc fecere Sodomitæ, mane jentaculum, circa meridiem prandium, postea merendam, sub noctem cœnam, tandem repotia sumferunt, donec ignis de cælo decidit, qui omnes consumpsit. Paulus autem disertè scribit 2. Thess. 3, 10. Si quis non vult operari, nec manducet. Et Eph. 4, v. 28. otiosos furibus æquat. Qui furabatur, jam non furetur: magis

magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti. Non ergo tantum concionatores labores urgeant: sed etiam magistratus suos habeat censores, qui in otiosam juventutem animadvertant.

3. Cum vespera advenisset, mandavit Dominus vinee Procuratori suo, voca operarios, & redde illis mercedem. Præbet ergo hoc illam doctrinam, quod operariis merces sine mora sit solvenda. Nam fidus labor, requirit fidam mercedem: prout ratio ipsa hoc docet. Ac Deus ipse Lev. 19. v. 13. præcipit. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. Et Deut. 24. v. 14. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui; sed eodem die reddes ei præmium laboris sui ante Solis occasum, qui eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. Judæi semper fuerunt tenaces; eaque de causa tam arctis indiguerunt mandatis. Sed, proh dolor, multos inter Christianos, quoad hoc vitium, habent fratres. Nam non tantum querelæ audiuntur de infidelibus operariis, sed etiam de illis, qui nimis tardiose & tarde mercedem laboris solvunt. Inveniuntur nobiles, qui in re ampla sunt, qui pecuniam in cista habent: & tamen ephippiarius, sutor, fartor, faber, decies & amplius, cum dispendio suarum operarum coguntur ipsos adire, & de debito humiliter monere. Alii erga equites, aurigas & reliquos ministros adeo sunt duri, ut nihil supra. Cogitent ergo tales Domini, quid ipsis in tabella œconomica proponatur ex Eph. 6. v. 9. & Col. 4. v. 1. Sciant, se in cælis quoque habere supra se Dominum cui rationem reddituri sunt: & gemitus ministrorum iusti ipsis non proderunt. Jacobus etiam Apostolus mercedem laboris retentam inter peccata clamantia recenset c. 5. v. 4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiit.

VII. Doctrina de Prædestinatione quoque ex hac parabola tractari potest. Qui sanè Articulus est valde difficilis. Nam etiam piæ mentes interdum difficulter hasce cogitationes excutere possunt. Si es ad salutem electus & prædestinatus, bene res habet, non potes salute excidere, qualitercunque vivas. Si non es prædestinatus, actum de te est, quodcunque agas. Nam DEI prædestinatio peracta est, antequam mundi fundamenta jacerentur. Eph. 1. v. 4. Et hoc propositum DEI falli non potest. Hoc monuit aliquos ante hæc tempora, ut putarint de hoc Articulo in Ecclesia prorsus non docendum esse. Sed tales errarunt. Quia enim omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum 2. Tim. 3. v. 16. omnino etiam hic Articulus ad pietatem, poenitentiam & consolationem accommodari potest: prout liber Concordiæ admodum pie & erudite id monstrat. In primis autem phanatici doctores, prophanis & horribilibus suis phrasibus, hunc articulum totum fere odiosum reddiderunt, quales sunt: Quod DEUS majorem partem humani generis ad damnationem creavit & prædestinavit: quod DEUS in consilio suo decreverit, quod talium reproborum nunquam misereri velit: quod

tales nec Evangelio credant, nec juxta illud bene operentur, quia non sint prædestinati: quod licet tales baptizentur, baptisimus tamen ipsis non proficit: quod Electi, utcunque gravissime peccent; non tamen amittant Spiritum sanctum. Et consimiles horrendas voces plures effundunt, quas referre non libet. Si quis ipsis objiciat, Christi dictum Joh. 3. v. 6. quod Deus mundum dilexerit. Mundus autem non denotet electos, sed perditos. Ibi alii mirifice se torquent in vocula Mundus, quæ ipsis Electos notare cogitur. Alii duplicem faciunt dilectionem Dei: unam, qua aliquos per Christum liberet: alteram, qua ita diligat, ut tamen nihil cœlestium bonorum ipsis attribuat, sed in peccatis & Satana potestate relinquat. Hunc verò Articulum Christus in hac parabola breviter paucis hisce membris complectitur.

1. Qui cupiunt salvari, & certi esse, an sint in numero electorum, eos non remittit in cælos, ut ibi scrutentur fatales tabulas Electionis; sed recurrit in vineam, in Ecclesiam, ad verbum vocationis. Quos enim Deus salvare vult, illos vocat per verbum Evangelii: & quos ita vocat, illi norint, Deum ipsos non iudicare, prout impii quidam blaterant: sed serio ipsorum salutem expectare. Hic verò mox aliqui excipiunt: Atqui Deus multos non vocat, non vocat Turcas, non Tartaros. Hic cum D. Paulo 1. Cor. 5. v. 12. respondere possem: quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? sed sciendum, quod Turcæ etiam in majoribus sint vocati: quod autem illi verbum vocationis abjecerunt, ipsorum culpa factum, & luunt nunc impii posterius culpam impiorum majorum.

2. Cum iis, quos Deus ita vocat, facit conventionem de denario. Denarius est, ut supra monuimus, Christus, sicut Israelis, qui ad nostri redemptionem in mundum missus est. Hic complectitur omnia, quæ ad opus redemptionis pertinent, & quæ sequuntur, qualia sunt, poenitentia, fides, sanctitas, & similia. Deus quidem filio suo totum mundum dedit hereditatem. Psal. 2. v. 8. sed non absolute ad salutem, vult enim omnes quidem salvos fieri: sed ita ut ad agnitionem veritatis veniant. 1. Tim. 2. v. 4. Qui ergo veritatem suscipit, & in Christum credit, is salvabitur: qui veritatem rejicit, nec redemptionis denarium servat, is damnabitur, Marc. 16. v. ult.

3. Insuper Deus tales vocatos & conductos remittit in vineam, non ad otium, sed ad laborem, ut pondus diei & aestum portent. Hic & adversa patienter sunt toleranda, & bona opera strenue promovenda. Sumus enim nos vocati Christi Eph. 2. v. 10. nova creatura in Christo Jesu, ad faciendam bona opera, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

4. Quando quis hæc tria habet: vocationem, fidem in Christum, studium bonorum operum, quæ de fide testantur, tum de sua prædestinatione & electione ne minimum quidem dubitet: tantum caveat, ne ob bona opera, quæ præstitit, insoleat: sed operam det, ut in timore & tremore suam salutem operetur, & Deum assidue precetur, ut ipse, qui bonum opus in ipso inchoavit, illud etiam perficiat. Phil. 2, 12. Talis etiam non dubi-

dubitet de mercede. Nam, ut habet parabola, sub vesperam vocantur omnes operarii, & quisque accipit suam mercedem. Hoc modo doctrina Prædestinationis non à priori est ordianda; sed à posteriori addiscenda, tum præbet homini firmam catenam, quæ in cælum ipsum attrahere potest. Hanc catenam nexuit nobis Paulus. Rom. 8. v. 30. Quos Deus prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, eos & glorificavit.

Hic autem quis objiciat: Attamen in hac parabola scriptum est, quod unus ex vocatis & laborantibus ex vinea eiecit, & quod suum est, tollere atque abire iussus est. Ad hæc tota parabola hoc dicto concluditur: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Itaque tria illa membra, ex quibus me de electione mea certum esse posse, dicis, non sunt adeo firma. Resp. Hoc nobis in præmonitionem præscriptum: Nam quod aliqui rejiciuntur, non Dei, sed ipsorum culpa fit. Quare tu caveas, ne in eandem culpam incidas. Nam quando Deus homines ad salutem & vitam æternam vocat, tum illi non sunt uno modo affecti.

1. Alii nolunt verbum vocationis audire: sed sicuti surdæ aspides obturant aures suas. Psal. 58. v. 5. indurant corda sua. Psal. 95. v. 8. non obediunt Evangelio. Rom. 10. v. 16. & quando Christus ipsos vult congregare sub alas suas. Matth. 23. v. 34. ipsi nolunt. Num tales Deus in cælum suum admittet?

2. Aliqui acceptant quidem Evangelium, sed tantum ob temporalia bona, non ut per illud sub cruce salventur: sed ut bonos delicatos dies habeant, aut ex bonis Ecclesiæ ditentur. Quando verò DEUS ipsos non statim introducit in terram lacte & melle fluentem, sed ad tempus in deserto circumducit, mox recidivam patiuntur, reverti volunt ad ollas suas Ægyptiacas, sicut olim Israelitæ fecerunt. Quis hisce cælum daret?

3. Multi etiam in vinea sunt otiosi, imò turbant & impediunt aliorum labores in Ecclesia, rident aliorum devotionem. Ipsi verò interea sunt frigidi, non orant, indulgent propriis cupiditatibus: Fugiunt æstum & onus diei, sectantur prava sodalitia. Quid de his judicandum erit?

4. Denique multi sunt murmuratores superbi, qui ob dona sua plus esse & videri volunt, quam alii. Hi quoque Deo displicent & rejiciuntur. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum & super omnem arrogantem humiliabitur. Esa. 2. v. 12. Hæc si quis vitet, & strenue sequatur vocationem, constanter Christo adhareat, eoque sit contentus, sit patiens in cruce, & maneat in humilitate, tum nullum subest periculum reprobationis.

VIII. Adhuc unam addemus doctrinam. Quidam Patrum, ut Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, dicunt, per quinque horas, in parabola nominatas denotari

quinque ætates hominis. *Mane* denotat pueritiam: *Hora tertia* juventutem: *Hora sexta*, quando Sol est altissimus, virilem ætatem: *Hora nona*, decrepitem ætatem, quia Sol vergit ad occasum: *Hora undecima*, decrepitam senectutem. Et volunt, ut hinc agnoscamus immensam Dei bonitatem, qui nolit mortem peccatoris. Ezech. 18, 23. sed velit omnes homines salvari. 1. Tim. 2, 4. quia per omnes horas & ætates eos vocat. Aliqui sequuntur ipsum in pueritia; ut Samuel, Jeremias, Josias, Baptista. Alii in juventute: ut Timotheus & Titus. Alii in virili ætate, ut Petrus, Andreas, Paulus. Alii in senecta. Hic jam quisque ad se applicet, & attendat, an vocationi in singulis ætatibus factæ, etiam pareat. Si in infantia fuisti petulans puer, noluisti obtemperare parentibus, præceptoribus, magistris, facias id in juventute tua Eccl. 12, 1. Memento creatoris tui, in juventute tua. Si etiam in juventute tua cum acolasto Luc. 15. v. 13. prava sodalitia, & luxuriam secutus es, fac id in virili ætate, & ora cum Davide ex Ps. 25, 7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Si etiam virilem ætatem non Deo, sed mundo consecrasti, vel saltem in senio te serio ad Deum converte, & ex Ps. 71, 9. ora: Ne projicias me in tempore senectutis; cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. Si etiam hanc ætatem elabi passus es: propter Deum mature convertere, quia cleplydra mortis properat ad finem. Si nondum mortuus es, & dies adhuc vocatur Hodie, porta gratiæ & salutis adhuc patet: sin mors prævenit, nulla postea valet pœnitentia. Quapropter nemo pœnitentiam differat, donec arbor cadat. Nam pro ut ceciderit: ita erit Eccl. 1. v. 3. Et Angelus jurat Apoc. 10. v. 6. per viventem in secula seculorum, non fore amplius tempus, scilicet ad pœnitendum. Quidam hic securè peccant in Dei misericordiam, & proinde pœnitentiam de ætate in ætatem differunt. Sed benignitate Dei non abutamur. Rom. 2, 4. Nam, ut rectè Augustinus monet: Deus quidem per omnes ætates vocat: sed tu incertus es, utrum omnes ætates sis permeaturus. Quin potius imitemur operarios in parabola, qui, qua quisque hora evocatus est, ea ivit in vineam: ita tu quoque eas, quando vocaris. Semper præten- dimus latronem, qui demum undecima hora ferè elapsa conversus sit: quid si verò idem si maturius vocatus fuisset, maturius etiam venisset? Qui verò suam pœnitentiam de die in diem differunt, illi ferè à morte præoccupantur, ut salutis nullam curam neque per se, neque per alios agere possint, atque sic anima & corpore pereant. Exemplatium, qui sic pereunt, ætas nostra multa vidit: sed eorum, qui ea attendant, & ex illis se emendent, sunt pauci.

CAPUT CXXXIII.

CONTINENS HISTORIAM, QUOMODO MARIA ET MARTHA NUNCIARINT CHRISTO FRATREM LAZARUM ÆGROTARE.

JOH. II. V. I.

RATIO ORDINIS.

Non extat in toto codice Evangelico jucundior historia, qua pluribus doctrinis & consolationibus abundet, quam hac de Lazaro redivivo. Quapropter omnibus piis mentibus exacte nota esse debet, ut ex ea, tam in vita doctrinas, quam in morte solidas consolationes haurire possint. Hujus autem præstantissimæ historiæ primæ parti hunc locum attribuere cogimur: quia, ut ex sequentibus liquido patebit, quæ tres Evangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas parabolæ de vinea subjunkerunt, pertinent ad illam perfectionem, qua Christus ex Petræa Bethaniam venit, & quam intra biduum absolvit. Si quis tamen velit hanc primam hujus historiæ partem subungere disputationi Phariseorum de divortio, & prætermittere benedictioni parvulorum, quia Christus accepto nuncio de morbo Lazari,

mansit in eodem loco duobus diebus; ut sic biduo illi attribuantur, quæ in proximis tribus capitibus tractavimus, illi Ego non multum refragabor. Nam ex Evangelistarum descriptionibus hoc observare licet: quod in tribus annis ministerii Christi tantum præcipuas historias, conciones, miracula annotarint, quæ in singulis annis acciderunt. Postquam autem propè ad passionem perventum est, consignarunt, quid singulis diebus acciderit: in ipsa vero passione etiam secundum horas historiæ ordinarunt, ut sic diligentiam suam Christiano orbi probarent. Cum que admodum propè ad historiæ passionis accesserimus, non inconcinne possent illæ tres historiæ & conciones illi biduo, quo adhuc Christus in illo loco commoratus est, attribui. Nos tamen, ne historia ipsa nimis procul ab invicem distraheretur, primam partem huc reponere maluimus.

MARIA ET MARTHA CHRISTO NUNCIANT, FRATREM LAZARUM ÆGROTARE.

JOHAN. II.

- 1. Ἦν δὲ τις ἀδελφῶν λαζάρου ἀπὸ βηθανίας, ἐκ τῶ κώμης μαρίας καὶ μαρθῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.
- 2. Ἦν ἡ μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω, καὶ ἐκμάχασα τὰς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς λαζάρου ἠδένει.
- 3. Ἀπέστειλαν ἐν ἀδελφαῖς αὐτῶ πρὸς αὐτὸν, λέγονσαι, κύριε ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀδελφεῖ.
- 4. Ἀκούσας ἡ ἰησοῦς, εἶπεν, αὐτῇ ἡ ἀδελφεῖνα ἐκ βεθαθαῖς ἵνα αὐτὸν ἴδῃ, ἀλλ' ὑπερτὸ δοξαστῆς θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.
- 5. Ἠγάπα ἡ ἰησοῦς τὴν μαρθάν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν λαζάρου.
- 6. Ὡς ἂν ἤκουσεν ὅτι ἀδελφεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν, ἐν ᾧ ἡμερῶν δύο ἡμέρας.
- 7. Ἐπειὶα μετὰ τῶν λέγει τοῖς μαθηταῖς, ἄγομαι εἰς τὴν ἰουδαίαν πάλιν.
- 8. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ῥαββί, νυν ἐζήτεν σε λαθεῖσαι οἱ ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;
- 9. Ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἀλλ' ἵνα ἵδῃτε ὅτι ἡμερῶν εἰς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς ἐν τῇ ἡμέρῃ, καὶ ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς ἐν τῇ νυκτὶ. ἵνα ἵδῃτε ὅτι ἡμερῶν εἰς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς ἐν τῇ νυκτὶ.
- 11. Ταῦτα εἶπεν, καὶ μετὰ τῶν λέγει αὐτοῖς, λαζάρου ὁ

- 1. Ægrotabat autem quidam nomine Lazarus Bethaniensis, à castello Mariæ & Marthe hujus sororis.
- 2. Maria autem erat ea qua unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus ægrotabat.
- 3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes, Domine, vide, quem amas, ægrotat.
- 4. Audiens autem Jesus, dixit, infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam.
- 5. Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus & Lazarum.
- 6. Ut ergo audivit, quod ægrotaret, tum quidem temporis mansit in eodem loco, quo erat duobus diebus.
- 7. Deinde post hoc dicit discipulis: Eamus in judæam iterum.
- 8. Dicunt ei discipuli, Rabbi, modo querebant te Judei lapidare, & iterum vadis illuc?
- 9. Respondit Jesus, Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.
- 10. Si quis autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.
- 11. Hæc ait, & post hæc dicit eis, Lazarus amicus

φίλος